

Margo Rejmer
Bukurešť
Prach a krev

Dokořán / Jaroslava Jiskrová – Máj

Margo Rejmer

Bukurešť

Prach a krev

Nakladatelství Dokořán

Jaroslava Jiskrová – Máj

Margo Rejmer
Bukurešť
Prach a krev

Kniha byla vydána za finanční podpory
Ministerstva kultury ČR.

Copyright © Margo Rejmer, 2013. All rights reserved.
Published by arrangement with Wydawnictwo Czarne, Poland.
Translation © Jarmila Horáková, 2015
Photography © Vlad Eftenie, 2015

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této publikace nesmí být
rozmnožována a rozšiřována jakýmkoli způsobem bez předchozího
písemného svolení nakladatele.

Druhé vydání v českém jazyce (první elektronické).
Z polského originálu *Bukareszt. Kurz i krew* přeložila Jarmila Horáková.
Odpovědná redaktorka Tereza Hříbová.
Obálka, grafická úprava, sazba a konverze do elektronické verze Miloš Jirsa.
Vydala v roce 2015 nakladatelství Jaroslava Jiskrová – Máj, Štichova 580/25,
149 00 Praha 4, jiskrovajaroslava@gmail.com a nakladatelství Dokořán, s. r. o.,
Holečkova 9, Praha 5, dokoran@dokoran.cz, www.dokoran.cz.
795. publikace, 206. elektronická (Dokořán);
90. publikace, 43. elektronická (Jaroslava Jiskrová – Máj)

ISBN 978-80-7363-736-1 (Dokořán)

ISBN 978-80-86643-88-5 (Jaroslava Jiskrová – Máj)

Obsah

Prach a krev	8
KOMUNISMUS. ZLATO A BLÁTO	16
Rumunská pohádka	17
Tichá je noc	22
Sekera a pokrok	32
Kapka a moře	34
Zlato a bláto	42
Balada o těch, kteří milovali Mistra	51
Hrobka rumunského boha	56
Kolébky a rakve	70
Konec dětství v Rumunsku	84
<i>Revoluce?</i> Hra o pěti dějstvích	90
Čtyřiadvacet let poté	100
MEZIVÁLEČNÉ OBDOBÍ. OKO A OSTRŽÍ	108
SOUČASNOST. ORIENT A ŠÍLENSTVÍ	126
Jehnička	127
Dácký Říman	133
Slepá okna	138
Město psů	143
Bukurešť se dusí	152
Inferno	159
Trochu Orient, trochu šílenství	163

Umění mizí ze smetiště	169
Umřu jako kámen	177
Svatí na ledě	190
Nejveselejší konec světa	195
Všude a nikam	199
Určnutí je vyřčeno	205
Rakve z ulice Lizeanu	210
Sladká a hořká	213
Poděkování	215
Ediční poznámka	216

Prach a krev

Bylo vedro k zešílení, když jsem sem poprvé přijela. Město, samo vyschlé na troud, z člověka vysálo sliny i pot. Z trávníků zbyly jen prerie zažloutlé trávy, šedivá země praskala suchem a protínaly ji chodníky z popelavého betonu. Stála jsem na náměstí svatého Jiří, na místě, které se později na mé soukromé mapě stane srdcem Bukurešti, a sledovala jsem další obratle Magherovy a Bălcescovy třídy, páteře města. Ničemu jsem nerozuměla. Řady oprýskaných domů připomínaly vymlácené a zlámané zuby v puse, s vytaženou zubní nití kabelů lesknoucích se na slunci, které ovíjely ulice jako pavučina nebo stužka. Domy vypadaly, jako by právě svlékaly kůži, a celé město působilo, jako by se zakuklovalo a vyloupávalo zároveň, pouze sem tam ze staré slupky vykukovaly nové uhlazené části.

Ty se mi ale moc nelíbí. Dávám přednost starým vrstvám, z nichž se Bukurešť skládá, a rumunské nespoutanosti, která odjakživa obchází systém. Toho léta roku 2009 mě autobusy jeden po druhém odvázejí na konec města, protože na zastávkách nejsou žádné informace ani jízdní řády. Poznávám tak předměstí, kde je všechno provizorní a opotřebované. Sedím na obrubníku a přemýšlím, jestli nějakým zázrakem pochopím ten chaos, ten celek bez ladu a skladu, který mě vyhazuje na okraj. Existují tu přece nějaká pravidla hry, já je však neznám. Cítím velikost města a jeho chátrající sílu podšitou šílenstvím.

Bukurešť je pro mě zahloubaná sama do sebe, instinktivní a nelogická. Je jako vroucí voda nebo vír, rozbourená a kalná. Hlavními tepnami se valí proud aut, o několik kroků dále pospá-

vají v postranních uličkách staré vily s pustými zahradami, kde se ticho mění v kámen. Znak tohoto města jsou: černá klubka elektrického vedení na sloupech připomínající opuštěná ptačí hnízda, atmosféra rozkopaných ulic a provizoria vedle banketů ve vitrínách obchodů, pronikavá vůně lip a rozdrcených hroznů. Elegantní architektura dávno zašlého světa. Drkotání kolébajících se tramvají, troubení vzteklých taxíků vteřinu před srážkou. Popěvky cikánských dětí a stařenek vleoucích se kolem nespočetných květinářství, kde pracují matky těch dětí a dcery těch stařenek. Všude psi jako černé a šedivé ranečky, které zahodil nějaký spěchající chodec. Vnímám Bukurešť nějakou svou podvědomou součástí, ale chci víc, chci jí rozumět.

Takže se vracím. Dva roky se můj život skládal z návratů do Bukurešti. Nádraží Gara de Nord nebo letiště Otopeni. Občas radost při pohledu na to všechno, co mi připadá tak důvěrně známé, jako by to bylo moje, občas malátnost a občas pocit marnosti. Vlaky připomínající rakve, rozhrkané autobusy, lhotejná letadla. Slunce červené a kulaté jako střílná rána. Pustá rovná zem. Vzpomínka na hory. Vzduch ztuhlý mrazem. Taxíky uhánějící nočním městem, kterým se pod kola vrhají psi šílení zoufalstvím a vztekem. Jedu vždy stejnou trasou a vím, co po cestě uvidím: rozeseté supermarkety, rezavějící lavičky na zastávkách, starý domek s lavičkou. Lesk a bídu předměstí. Fontánu Miorița, tedy Jehničku, pojmenovanou na počest nejslavnější rumunské balady vychalující pokorné přijetí smrti. Vítězný oblouk, symbol těžkých i hrdých třicátých let. Na Piața Victoriei taxík odbočuje na třídu Ștefan cel Mare a Bukurešť se stává nelítostným bludištěm, děsí zdegenerovanou architekturou z Ceaușescových fantasmagorií.

Potom taxík odbočí do jedné z postranních uliček u Piața Muncii a všechno zakrní. Dál už auto jet nemůže. Jdu jakousi uličkou, která není ani v mapách na Googlu, přestože se nachází v centru města. Kráčím po udusané zemi, po zbytcích chodníku, který při-

pomíná kostky rozházené na hliněné podlaze. Kolem jsou dřevěné ploty porostlé vinnou révou a na nich kočky. Vstupuju do malého domu, kde mám v podkroví svůj pokoj, celý obložený dřevem, kam se vždycky můžu vrátit, jak mi tvrdí majitel domu Cosmin, který už spoustu let studuje psychologii a nikdy nikam nespíchá.

Při svých poutích do Bukurešti jsem vždycky neměla tolik štěstí jako s Cosminem, který hostil pod svou střechou tuláky, ztroskotance a životní umělce všeho druhu a ničemu se nediví. Když přijíždím poprvé, abych se tu uhnízdila, táhnu s sebou kufr plný oblečení, stohy poznámek s rumunskými slovíčky typu „rákosí“ a „štěrbina“ a další věci pro navození zdání normálnosti. S tímto kufrem jsem se doplazila na ulici Transilvaniei ke zničené vile v barvě petechií, kde mám to potěšení měsíc a půl bydlet. Rumunsky blekotám, že mě těší, ale Patricia, která dům spravuje, přechází do angličtiny a v poněkud nervózním rozpoložení, jehož zdroj záhy poznám, mě vede na schodiště připomínající střevo, kam se můj kufr sotva vejde. Stoupám dokola po úzkých točitých schodech – a jsem tu.

Šestnáctimetrový pokoj z inzerátu se scvrknul na čtyři metry čtvereční. Je dlouhý jako postel a široký jako postel, skříňka a malý stůl. Pokoj nemá okno, sotva špehýrku, a všechny předměty kolem jsou staré a mrtvé nebo shnilé a rozbité.

Častuju Patricii slovy: „cože“, „jak to?“ a „to přece nejde“, ale Patricie si myslí, že všechno je v pořádku.

„Za ty peníze,“ oznamuje mi s distingovaným britským přízvukem, „určitě nenajdeš nic lepšího.“

Měsíc a půl v kobce jako z moldavského vězení mě přijde na tři sta euro.

„Ale,“ snaží se mě Patricie uklidnit, „můžeš používat koupelnu a kuchyni, ty jsou normální.“

Rozhlížím se po domě; je starý, plný kamrlíků a prázdný, jako by si je pronajímali sami zesnulí.

Zavírám za sebou zrezivělou branku a stojím uprostřed chodníku. Opravdu jsem tady, v Bukurešti. Jdu vpřed úzkými meandrujícími uličkami, nevím kam. Je konec října, ale teplota sahá ke třiceti stupňům a vinná réva na plotech a zdech ještě ani nezačala červenat.

Sedám si do hospody, objednáвам si pivo Silva brună a posílám několik bezradných e-mailů. Hned se někdo ozve, že někdo další někoho zná, ten někdo rád pomůže a tak se dostanu do bytu ve čtvrti Drumul Taberei. Všechno se mi tu líbí, mám pohodlný pokoj plný knížek, řadu luxusních věcí jako lampu a zrcadlo, žije se tady dobře. Mám také spolubydlící: ona, Oana, prodává pečená kuřata, není moc velká a mluví vysokým hlasem, a on, Mihai, vychovatel s husitou kšticí, působí, jako by měl zpomalené reakce.

„Ona je nějaká spisovatelka,“ říká Oana sousedce ve dveřích. „Z Polska. Rumunsky vůbec nerozumí.“

„Vůbec?“ ptá se sousedka.

„Ne,“ odpovídá Oana, „vůbec.“

Potom na svém bílém povlečení najdu Oanin dlouhý černý vlas, který se táhne přes celou postel. Začínám si hledat nové místo a dostanu se na druhý konec Bukurešti, na Piața Muncii, kde si pronajmu pokoj u Tomka, v bytě v osmém patře. Když stojím u okna, vidím mohutné vily ze třicátých let, které ani trochu nezestárly, a šedivé zdi paneláků z konce osmdesátých let, které vypadají, že každou chvíli spadnou.

Ale moje poslední zastávka bude na druhé straně ulice, u Cosmina, kde se město prolíná s vesnicí a za špalíry činžáků se krčí domky a přístavby. Taková je celá Bukurešť. Na Piața Unirii to vztekle ryčí Asií, zatímco Calea Victoriei, to je Paříž a elegance uprostřed bláta. Stačí se pustit hlouběji do postranních ulic a objeví se vesnice: ženy tu chodí v šátcích, cikánské děti a psi se potulují po kostelním dvoře, slepice zobají v písku. Město se vydává předměstím napospas, hlavy věžáků se sklánějí dolů.

Nezůstalo tu nic, co by mohlo vyprávět o malé valašské osadě v době před šesti sty lety, která se později stala hlavním městem Rumunska. V 15. století tu prý sídlil sám Vlad Napichovač, ten slavný valašský panovník, jehož všichni podezřívají, že byl upír. On se přitom zkrátka jen rád díval, jak svět plane. Jak mnoho set lidí společně velmi pomalu umírá. Stačí je narazit na kůl. A pak postavit z těch kůlů les. Je možné stát se ďáblem s vlastním peklem.

Turci, kteří převzali vládu nad Moldavskem a Valašskem, v tom měli jasno: žádné hradby a pevnosti, Bukurešť se nemůže bránit. Město se tak rozrůstalo, jak chtěli jeho obyvatelé, nemělo začátku ani konce. Prostor netrpěl žádným omezením, každý mohl mít zahradu a v ní slepice a krávy. Těžko říct, jestli Bukurešť byla malým městem nebo velkou vesnicí.

Rumuni se na minulost neupínali. Bez lítosti bourali staré paláce, kostely, chalupy a zájezdní hostince. Na nekonečných valašských polích a v lesích nebyl kámen, takže se domy stavěly ze dřeva a dřevo se snadno ocitalo v plamenech. Bukurešť vyhořela každých pár desítek let a znovu vstávala z popela, pokaždé jiná.

Riziko a dočasnost jsou vryty do života tohoto města. Jednou za několik desetiletí zbaví zemětřesení zdejší prostor neduživých objektů a lidí, kteří mají smůlu. Ale prach a krev se dají smýt, špína se dá oškrábat a už je možné nanášet novou vrstvu, novou masku, převlékat se, přivlastňovat si a půjčovat si totožnost. V dávné Bukurešti se mísily rumunské, židovské, arménské a turecké vlivy. Od 17. století mohou valašská knížata vládnout pouze na krátkém provaze tureckých sultánů a později, když se pokusí vybojovat větší svobodu, převezmou vládu nad Moldavským a Valašským knížectvím poslušní fanarioti, sultánovi řeční místodržitelé.

Když v 19. století ztrácí Turecko na důležitosti, odhodí Bukurešť turbany a dlouhé hábity a obléká se do krinolín a kabátků střižených podle pařížské módy. Koneckonců, prohlásí Rumu-

ni, jsme potomky císaře Trajána a římských legionářů, jsme latinským ostrovem ve slovanském moři. Rumuni by chtěli, aby si na ně vzpomněl jejich starý římský otec a pod křídla je vzala bezcitná matka Francie. Když se Moldavsko a Valašsko konečně sjednotí, rumunští bojaři se rozhlíží po vhodném vládcí. Němec bude ideální, usoudí a předloží Karlu Hohenzollernovi návrh, který se nedá odmítnout. V novém státě nazvaném Rumunsko zavádí Carol I. pruské pořádky a velká vesnice Bukurešť se mění na malou Paříž.

Pak vypukne první světová válka, která zanechá na mapě hrdé Velké Rumunsko – plné národnostních menšin, časovanou bombu. Pak začne druhá velká válka a Rumunsko se obratně vykrucuje – malá země v pasti, která se za každou cenu snaží uhrát cokoliv: nejprve vraždí po Hitlerově boku, pak ho zradí pro Sovětský svaz. Nakonec se komunistická Bukurešť skloní před Nicolaem Ceaușescem, ševcem z Oltenska. Pod bdělým dohledem „otce národa“ buduje nový rumunský člověk nové hlavní město, které se přiodívá do betonového úboru komunistické Asie. Bukurešť mění svou podobu a mění se i celé Rumunsko.

Opouštím Cosminův dům, jdu úzkými uličkami přes kousek vsi a vstupuji do víru velkoměsta. Předě mnou se táhne Decebalova třída s vysokou zástavbou ve stylu orientálního baroka podle Ceaușescova gusta, kde poblikávají neony a kavárny a hospody se vyznačují levným luxusem dávaným na odiv. Někde uprostřed dřevěného obložení, tapiserií a šerp visících ze stropu pobývá obvykle majitel daného podniku s prokvetlými vousy a našedlou tváří, oblečený do popelavého tureckého svetru s černým vzorem. Nic není tak, jak by mělo, myslí si ten muž, a proto tu káva stojí dvacet lei a jídlo chutnající po papíru a vodních rostlinách si může dovolit jen pár obchodníků a mafiánů. Podniky nesou rumunské názvy a předstírají, že jsou hedvábnou tkáním naroubovanou

z Las Vegas na zraněné tělo Bukurešti plné vředů a puchýřů. Tkáň předstírá hedvábí, protože Rumuni odjakživa milují luxus a jeho zdání. Všechno, co se chce líbit, je podle nepsané dohody *select a de lux*, ale lampiony, umělohmotné lustry a hliníkové příbory prozrazují, že máme co do činění s atrapou bohatství, se svátečně oblečeným pozlátkem.

Na ulici se realita vrací do svých rozhrkaných kolejí. Vlečou se tu psi a u pekárny postávají unavení důchodci. Podél obrubníků se táhne nehybná šňůra žlutých taxíků pokrytých kožichem prachu. Každý den, když jdu do obchodu nebo na zastávku, mívám tentýž kříž rostoucí ze země. Vypadá, jako by byl stoletý, ale přitom ho postavili před čtyřicetiletými lety, hned po revoluci. Někdo tu zahynul uprostřed ulice. Možná ho zastřelil voják. A možná obyčejný Rumun. Možná ho zabila zbloudilá střela nebo možná někdo pečlivě mířil na jeho srdce a teprve pak stisknul spoušť.

KOMUNISMUS. ZLATO A BLÁTO

Rumunská pohádka

A fost odată ca niciodată – tak začínají rumunské pohádky. Kdysi dávno bylo tak, jak nikdy nebylo.

Tak žila byla jedna země porostlá vyrudlou trávou, krvavými máky a unavenými slunečnicemi, jejichž zčernalé, sluncem sežehlé hlavy se už skláněly k zemi. Na pusté zemi se nejlépe měla bída. Stávalo se, že děti přicházely na svět příliš slabé, aby unesly tíhu života, a než se stačily nadechnout, odnesla si je smrt. Nikde se neumíralo tak lehce jako tam.

A přece – možná navzdory smrti nebo možná, aby ji potěšily – rodily drobné ženy každý rok, stejně jako stromy dávají ovoce. Jejich břicha se nadouvala rostoucím životem a získávala tvar melounů. Jejich ruce byly hrubé jako kůra a tvrdé jako kameny na polních cestách.

Lučnímu tichu odpovídal halas vesnic, bití zvonů a bečení ovcí. V malých bílých domech bydleli lidé s tvářemi ztmavými od slunce. Před verandami ze zešedlého dřeva se kolébaly bílé štíhlé husy. Uprostřed hejna si hrály děti.

Mezi nimi se pohyboval chlapec, který se nijak nelišil od ostatních kluků. Možná byl trochu umíněnější. Trochu zamlklejší. Trochu neklidnější. Plival ze sebe slova, jako by měl v puse štěrk. Když chtěl říct celou větu, rychle se zaseknul a zmlknul. Naštěstí se ho nikdo na nic neptal a nikdo mu nevěnoval pozornost, protože chlapec měl ještě deset dalších sourozenců, víc než bylo ovcí v hospodářství. V chalupě o dvou místnostech spaly děti jedno vedle druhého na dřevěných lavicích vystlaných dekami. Otec byl

halasný člověk se sklony k výtržnostem. Život se mu vymknul z rukou, takže pil čím dál tím víc, aby to zvládal. Matka byla tichá a duchem nepřítomná, pracovala celé dny jako všechny ženy z vesnice.

Chlapci bylo deset let, když pochopil, že musí odejít. Ve škole mu to nešlo a koneckonců čísel ani písmen se člověk nenají. Vesnice, kde bydlel, byla od hlavního města vzdálená sto šedesát kilometrů. To je daleko, ale když člověk ví, že se nemá kam vrátit, tak prostě jde vpřed.

Město je rozlehlé jako tisíc vesnic, s velkými kostely a domy jako paláci, kam mohou vstoupit boháči a koupit si věci, které chlapec neuměl ani pojmenovat. V noci se Bukurešti rozlévá stříbrný svět lamp a pouze nejmenší uličky znají vesnickou tmou. Tam, kde stojí zakrslé zdobené domky s velkými zahradami, kde se pasou husy a prasata a ženy nosí vědra s vodou, tam je kousek světa, který chlapec zná. Ale Bukurešť se skládá ze stovek různých světů. Do konce i do bytu jeho dospělé sestry, která ho vzala k sobě, vede schodiště s těžkými širokými schody a ohlazeným zábradlím. Chlapce vezmou do ševcovské dílny. Má se naučit, jak se šijí boty – boty na chlapecká, unavená chodidla, na tvrdé, popraskané paty.

V Rumunsku se říká „kleje jako kočí“ a v Polsku „kleje jako švec“, jedno se s druhým nevylučuje. Starý švec soudil, že Rumunsko, tu chudou zem levných prodejných duší a zmalovaných kurv, může spasit pouze nová vláda. Občas o tom chlapci vyprávěl a ten mu mlčky naslouchal. V zemi vládl král. Švec neměl rád krále a ani chlapec ho neměl rád.

„Ach, co se ti to honí hlavou,“ vzdychala sestra. „No řekni, co z tebe vyroste?“

Jednou jí chlapec řekl:

„Budu rumunským Stalinem.“

Sestra se rozesmála.